

Marele poet neomodernist, Nichita Stănescu, afirma: „a vorbi despre limba în care gândești este ca o sărbătoare.” Limba română este o limbă romanică alături de franceză, italiană, occitană (Italia de nord-vest în Spania de nord și în Monaco), portugheză, retoromană (sud-estul Elveției), sardă (Sardinia, Italia), spaniolă și catalană (Spania, Franța, Andorra și Italia). Un procent de 60% din cuvintele ce fac parte din vocabularul de bază al limbii române provin din latină. Limba română este limbă maternă pentru aproximativ 28 de milioane de persoane, limbă de stat în România și Republica Moldova, și limbă oficială și administrativă în Uniunea Europeană și Uniunea Latină, respectiv limbă minoritară în comunitățile din întreaga lume.

Limba română ca limbă străină se studiază în aproximativ 40 de țări din lume. Potrivit lingviștilor, limba română are patru dialecte: dacoromân (în Dacia istorică, la nord de Dunăre), aromân (în sudul Peninsulei Balcanice - Grecia, Macedonia, sudul Albaniei și Bulgaria), meglenoromân (în sudul Bulgariei și nordul Greciei, în regiunea numită Meglenia), istroromân (în Peninsula Istria din Croația). Există, de asemenea, Ziua Limbii Române, care este sărbătorită în România începând din 2013, la 31 august, iar în Republica Moldova din 1990, înainte de Independența țării, proclamată la 27 august 1991.

Dincolo de aceste curiozități geografice, continuăm călătoria în zona lingvistică, însoțiți de istorii inedite din expresiile idiomatice ale limbii naționale.

1. Multimea... în limba română Limba română oferă o multitudine de mijloace expresive pentru exprimarea mulțimii. Pentru aceste substantive colective sunt folosite următoarele sufixe: -ime (preoțime, țărănime, tinerime), -iș (aluniș, desiș, frunziș), -et (brădet, făget), -iște (porumbiște, cânepiște) etc. Există, deopotrivă, substantive simple (primare) care exprimă ideea de multime: hoardă, herghelie, stol, turmă, trib, grup/ grupare, ceată, șleahtă, clică, adunare/adunătură, strânsură, clan, bandă, tagmă și... „bisericuță”. De pildă, în sintagma „oaste (sau oșteni) de strânsură” regăsim organizarea militară medievală a Moldovei, formată din țărani, târgoveți și boieri cu slugile lor, care erau duși în luptă alături de trupele regulate.

Un alt exemplu este corpul de armată alcătuit din nobili polonezi denumit în limba poloneză szlachta, preluat în limba română sub forma „sleahta”. O situație particulară și inedită o au cuvintele care desemnează obiecte și realități concrete, dar care pot fi întrebuințate în mod figurat în locul celor specializate: o mare de lacrimi; el are bani gărlă; car de minte, ca în proverbul „decât un car

de frumusețe, mai bine un car de minte”; turmă, ca în proverbul „de ai turme mari de oi, ai și turme de nevoi”. De la Constantin Negruzzi ne rămâne acest fragment celebru din nuvela Alexandru Lăpușneanul (1840), în care este exploatată ideea de mulțime, de la prosti(ime) și până la norod (slavonp - narodŭ).

Citatul literar „proști, dar mulți”, folosit azi într-un sens strict și deformat, demasca interesele brutale ale boierilor care ar fi sacrificat o mulțime de oameni pentru păstrarea privilegiilor. „- Proști, dar mulți, răspuse Lăpușneanul cu sânge rece; să omor o mulțime de oameni pentru un singur om, nu ar fi păcat? Judecă și dumneata singur. Du-te de mori pentru moșia dumatăle, cum ziceai însuți când îmi spuneai că nu mă vrea, nici mă iubeste țara. Sunt bucuros că-ți răsplătește norodul pentru slujba ce mi-ai făcut vânzându-mi oastea lui Anton Sechele...”

2. Cunoscuta expresie „vinul după bere este plăcere; berea după vin este chin” cunoaște, de fapt, o origine surprinzătoare și un context aparte. „Wijn op bier, plezier; bier op wijn, venijn”, sau „Vinul după bere, plăcere; berea după vin, venin” este o maximă flamandă care reflectă sensul inițial, deși nu a fost niciodată dovedită științific efectul acestor licori amestecate, dar bine rimate în scris. Se pare că expresia se referă la afacerile bune și rele făcute de comercianți într-o perioadă în care exista o mare diferență de preț între vin și bere. Cei care făceau afaceri bune își puteau permite să bea vin, în timp ce aceia care făceau afaceri proaste erau nevoiți să bea bere. Semnificația acestei zicale ar fi, deci, că este mai bine să faci afaceri bune decât afaceri proaste.

3. A o lua pe coajă/cocoașă este o expresie care exprimă duritatea, bătaia brutală, ruptă din rai, iar în termeni sportivi, mai ales în fotbal, înseamnă a pierde, a fi învins la scor. Cuvintele luate separat nu par să evidențieze efectul unei agresiuni. De fapt, „coaja” înseamnă „piele” și este un transfer metonimic de la coaja de arbore la „coaja” umană, adică epiderma supusă agresiunii. Așa cum evidențiază criminalistul T. Tandin în vol. *Limbajul infractorilor* (1993), pentru portofelul „vânat” de infractori se folosește codul de limbaj „coajă”, care duce cu gândul tot la „pielea” portofelului. Iată cum, printr-o expresie din mediul infracțional, se dovedește încă o dată relația eternă a omului cu natura (cu arborele!).

4. Pe-un picior de plai, pe-o gură de rai este expresia metaforică absolută a poeziei românești de inspirație folclorică. Metafora „picior de plai” din balada „Miorița” sugerează atât o zonă de munte, cât și spațiul coborârii turmelor. Această metaforă (care definește spațiul alcătuit din configurația deal/vale) stă la baza unei concepții filozofice formulate de filozoful Lucian Blaga, în lucrarea „Spațiul mioritic” (1936). Peun picior de plai, pe-o gură de rai este, de asemenea, o catahreza (gr. *katachrésis* = „abuz, exagerare”), figură de stil retorică constând în transferarea înțelesului unui cuvânt asupra altui cuvânt cu înțeles apropiat. Astfel, semnificația unui cuvânt se extinde dincolo de sensul propriu, prin utilizarea unui termen figurat pentru a denumi un obiect concret sau abstract. Sintagma populară și expresivă picior de plai, sau baza acestui tărâm ireal, se regăsește în denumirea „Picior de Munte”, un sat în comuna Dragodana din județul Dâmbovița.

5. A da la gioale este o expresie populară, argotică, folosită adesea în fotbal cu sensul „a faulta, a lovi picioarele adversarului”. Termenul de referință este giol, gioale (în turcă *cüll* „complet”) ce reprezintă numărul de arșice pe care trebuie să-l pună la un joc fiecare jucător. Jocul în arșice (în turcă *asik* înseamnă oase sau încheieturi de ovine) a fost un joc de copii practicat în satele cu populație tătărească din Dobrogea. Aceste oscioare (arșicele) erau folosite în diverse jocuri: arșicele, jocul în armășie, jocul în beibun, jocul în armean, jocul în sbenghi etc. Scriitorul, folcloristul și culegătorul de basme Petre Ispirescu a descris în volumul „Jucării și jocuri de copil” (1885) apariția și desfășurarea acestui joc în spațiul românesc dobrogean. „Arșicele sunt încheietura genunchiului de dindărăt la vite, și anume osciorul acela care pe amândouă muchile sunt făcute cam ca un S”. (...) Numărul arșicelor cât trebuie să pună cineva deodată la un joc se numește giol.

6. Degetul mijlociu Doigt d'honneur, la francezi, sau digitus impudicus/ infamis, la vechii latini, reprezintă și azi un gest insultător, de dispreț. Există mai multe versiuni cu privire la originea degetului mijlociu. Cea mai răspândită este cea a arcașilor englezi din timpul Războiului de o sută de ani (1337-1453). Când un francez captura un englez, îi tăia unul sau ambele degete folosite pentru a trage cu arcul: degetul arătător și cel mijlociu. Gestul degetului mijlociu a fost folosit încă din Antichitate. În Grecia, acesta era numit katapygon (de la kata - κατά, „în jos” și pugē - πυγή, „fesă”). Degetul ridicat evocă falusul, în timp ce cele îndoite amintesc de scrot.

Potrivit poetului Diogene Laerțiu, filozoful Diogene din Sinope a ridicat degetul mijlociu pentru a spune ce părere avea despre omul de stat Demostene. El relatează scena în felul următor: „Găsindu-l într-o zi pe oratorul Demostene luând masa într-o tavernă, iar Demostene retrăgându-se, Diogene din Sinope i-a spus: Retrăgându-te, nu faci decât să intri într-o tavernă mai mare. Străinii au dorit să-l vadă pe Demostene, așa că el le-a arătat degetul mijlociu întins, spunând: acesta este omul care guvernează poporul Atenei”. Degetul mijlociu a fost imortalizat întâia dată sub forma unei fotografii cu un jucător de baseball de la Boston Beaneaters, Charles Radbourn, care arăta degetul injurios înaintea de un meci împotriva New York-ului, în 1886. În schimb, în Afganistan, Iran și în anumite regiuni din Italia, nu degetul mijlociu este problema, ci degetul mare în sus care înseamnă „du-te naibii!”. Așa că este mai bine să nu folosim degetele în spațiul public, indiferent de țara în care ne aflăm!

Florentin Streche

INDEPENDENȚA
ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*